

Prevajanje izrazov in žargona ameriške mornarice

Katja Založnik

Oddelek za prevajalstvo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
katyca44@gmail.com

Izvleček

Članek obravnava problematiko prevajanja izrazov in žargona ameriške mornarice v slovenščino. Tema članka je zaradi trenutnih političnih razmer zelo aktualna. Zaradi geografskih in zgodovinskih razmer imajo pomorske sile v Sloveniji manjši pomen kot v drugih obmorskih državah, zato se tudi nista razvila ustrezno izrazje in žargon. Namen članka je raziskati prevode najznačilnejših izrazov v člankih in priljubljeni televizijski seriji Preiskovalci na delu (NCIS), pri tem pa bodo v pomoč predvsem dvojezični slovarji, uradna spletna stran ameriške mornarice ter korpus FidaPLUS.

1. Uvod

Prevajanje kulturnospecifičnih izrazov prevajalcem vedno povzroča težave, saj poskušajo s prevodom v ciljnem jeziku doseči enak učinek, kot ga ima prevod v izhodiščnem jeziku. Pri prevajanju žargona se soočajo s še večjimi težavami, saj se pogosto zgodi, da določen poklic v ciljnem jeziku nima enako razvitega žargona kot v izhodiščnem jeziku. V tem članku bomo predstavili probleme prevajanja žargona ameriške mornarice, ki je v ZDA pronicinal tudi v pogovorni jezik in medije. Medtem ko ima ameriška vojna mornarica že dolgo tradicijo, o slovenski vojni mornarici ne moremo govoriti, zato tudi ni nikoli razvila značilnega žargona.

V članku bomo predstavili težave, s katerimi se srečujejo prevajalci pri prevajanju žargona ameriške mornarice. S pomočjo primerov bomo ugotavljali prevajalske strategije, ki se uporabljajo pri prevajanju izrazov, ki v slovenščini še niso uveljavljeni. Zaradi prostorskih omejitev se članek osredotoča na manjše število izrazov, ki pa jih v ameriškem prostoru veliko uporabljajo.

2. Slovenska in ameriška vojna mornarica

Mornarica je del armade, določen za vojaške dejavnosti na morju in obrežju (SSKJ, 1997). Je sestavni del oboroženih sil, ki je namenjen pomorskemu bojevanju, izvajanju vojaških nalog na celinskih vodah in obrambi obalnega pasu.

Slovenija je obmorska država, vendar kljub svoji geografski legi nima prave vojne mornarice. Čeprav je bil stik z morjem razlog, da je Slovenija že v času avstroogrške monarhije pridobila pomembnejšo vlogo, morje pa je bilo strateško pomembno tudi v času slovenskega osvobajanja, o slovenski vojni mornarici ne moremo govoriti. Vendar to ne pomeni, da Slovenija nima mornarjev, saj v okviru Slovenske vojske deluje 430. mornariški divizion, ki je neposredno podrejen Poveljstvu sil in zagotavlja vojaško obrambo slovenskega akvatorija ter sodeluje v sistemu zaščite, reševanja in pomoči na morju. Medtem ko so se v času druge svetovne vojne v okviru Jugoslavije slovenski mornarji borili na jugoslovanskih ladjah, služijo sedaj mornarji slovenske vojske na tujih ladjah¹.

¹ Slovenska vojska je napolnila svojega pripadnika v pomorsko vojaško operacijo Evropske unije v mednarodnih vodah ob somalijski obali EU Navfor Somalija (<http://www.slovenskavojska.si/>)

Ameriška vojna mornarica je pomembnejši položaj pridobila po vojni za neodvisnost (1775-1783). V času druge svetovne vojne so se ZDA razvile v pomorsko velesilo, vendar pa je ni sestavljalo samo ladjeve, temveč tudi podmornice, letalonosilke in del zračnih sil. Posebne enote mornarice (SEAL) delujejo tako na morju kot na kopnem. Njihovi pripadniki so se borili v korejski in vietnamski vojni, sedaj pa služijo v Iraku in Afganistanu (Grant, 2008).

3. Slovenski vojaški jezik

Prvi podatki o slovenskem vojaškem izrazju izvirajo iz 18. stoletja, ko so izhajale Vodnikove Ljubljanske novice. V objavljenih člankih lahko zasledimo vojaške izraze, ki so se nanašali na tedanje stopnje vojaške organizacije, taktiko in orožje. Iz teh zapisov je razvidno, da se je Vodnik zavedal problema vojaškega izrazoslovja in je pri prevajanju vojaških izrazov poleg domačega pogosto dopisal tudi originalni izraz. Tako se je iz teh prvih prevajalskih poskusov začelo razvijati slovensko vojaško izrazje, ki se je znatno pomnožilo do konca 19. stoletja, ko so izhajale Bleiweisove Novice in Levstik-Vilharjev časnik Naprej (Korošec in drugi, 2002: 5).

V 70-ih in 80-ih letih 19. stoletja je major Andrej Komel raziskoval slovenski vojaški jezik kopenskih pehot. Začel je s prevajanjem nemških vojaških knjig in pravilnikov ter kadete učil slovenščino. Napisal je tudi več knjig o slovenskem vojaškem jeziku, zato ga imamo za utemeljitelja slovenskega strokovnega vojaškega izrazoslovja (Švanjcer, 1992). Leta 1977 smo Slovenci dobili svoj prvi vojaški slovar, vendar slovenščina ni bila sporazumevalni jezik v vojski vse do osamosvojitve. Danes preučujejo vojaško izrazje na Fakulteti za družbene vede, nastal pa je tudi korpus vojaških besedil Grizold. V zborniku študentskih strokovnih besedil s področja prevajanja Izzivi jezika pa Dejan Debelak podrobneje predstavi težave, ki se pojavljajo pri prevajanju mornariških činov različnih držav v slovenščino.

4. Prevajanje kulturno specifičnih izrazov

Po teoriji skoposa je osnovno vodilo pri prevajanju namera, ki nas vodi pri prevodnem dejanju. Namera oz. cilj določata, kakšno prevajalsko strategijo bomo izbrali. (Vermeer, 1996). Lahko ohranimo izvorni izraz, ga dobesedno prevedemo, razširimo ali opisno prevedemo, uporabimo izposojenko, tujko, uveljavljeni prevod ali pa kulturno ustreznico. Pri prevajanju izrazov in žargona ameriške mornarice prevajalci ne

uporabljajo le ene prevajalske strategije. Prevajalska strategija je odvisna od ciljnega naslovnika, medija in funkcije besedila. Kljub temu pa se lahko pojavijo težave, saj v ciljnem besedilu prevodna ustreznica pogosto ne doseže takšnega učinka, kot ga ima v izvirnem besedilu, velikokrat pa je drugačen tudi konotativni pomen.

4.1. Žargon

Strokovni jezik je varianta knjižnega jezika. V strokovnem jeziku se uporablja terminologija, tj. izrazje značilno za določena specializirana področja. Žargon je neknjižna varianta strokovnega jezika, v katerem je veliko besed in besednih zvez, ki so značilne samo za posamezne poklice. Posebno govorico, žargon, imajo tudi vojaki, dijaki, tatovi in gangsterji, vsi ti pa v svoji navadni govorici uporabljajo besede iz svojih strok. V umetnosti se žargon uporablja za posebno označitev kakega junaka (Toporišič, 2008: 227).

Od prevajalca samega je odvisno, ali bo izbral žargonski izraz ali pa ga bo nadomestil s splošnopogovornim izrazom. Z izbiro žargonskega izraza želi prevajalec pokazati, da oseba pripada določenemu poklicu. Problem se pojavlja pri prevodih žargonskih izrazov, ki so značilni za dejavnosti, ki v slovenščini nimajo utrjenega žargona (Kovačič, 1991: 20-27). V večini primerov prevodne ustreznice nimajo enakega konotativnega pomena kot v izhodiščnem jeziku. Tudi v televizijski seriji Preiskovalci na delu (NCIS) se glavni junaki sporazumevajo s pomočjo žargona, ki ga je skoraj nemogoče obdržati v podnapisih. Že pri naslovu lahko opazimo, da se je prevajalec odločil za prevod, ki izgubi povezavo z mornarico.

5. Primeri prevajalskih strategij

Na internetu, v seriji Preiskovalci na delu (NCIS)¹ in s pomočjo korpusa FidaPLUS² smo preverili slovenske prevodne ustreznice žargonskih izrazov ameriške mornarice, ki se v ameriški mornarici veliko uporabljajo, v slovenščini pa jih je zelo težko prevajati.

Razlike lahko opazimo že pri izražanju časa. Ameriška mornarica namesto *greenwiški čas* uporablja izraz *zulu time*. *Zulu* v mednarodni radijski abecedi pomeni ničti meridian ali *zero meridian*. *Zulu čas* se v slovenščini uporablja zelo redko, večkrat zasledimo *greenwiški čas* ali *GMT*.

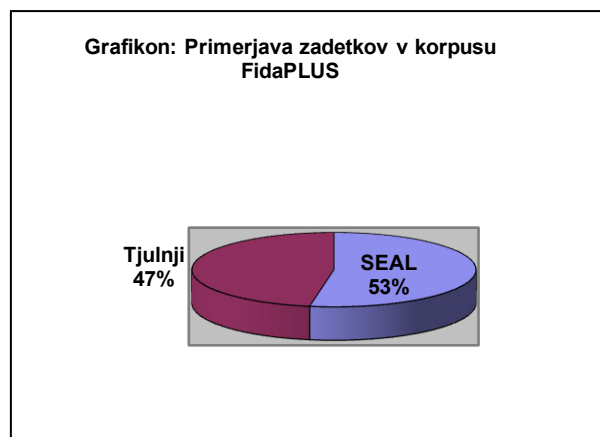
Zelo pogost je izraz *Gitmo*, ki pa je že presegel žargon ameriške mornarice, saj ga Američani uporabljajo tudi v pogovoru in v medijih. Je šaljiv in obenem grozeč izraz za ameriško oporišče in zapor na Kubi Guantanamo. *Gitmo* se uporablja tudi v slovenščini, zasledimo ga predvsem v medijih, vendar je skoraj vedno podana razlaga. Uporabljajo ga tudi uporabniki spletnih forumov.

V ameriškem žargonu je zelo pogost izraz *gunny*, ki je okrajšava za *gunnary seargent* oziroma *štabnega vodnika*. *Gunny* se v ameriški vojski velikokrat uporablja za izražanje spoštovanja in povezanosti med marinci. V slovenščini nima prevodne ustreznice, ki bi imela enako konotacijo, zato se ga največkrat prevaja kot štabni vodnik.

Moto ameriške mornarice je *Semper fi*, okrajšava latinskega pregovora *semper fidelis*. Slovenski prevod latinskega

pregovora je *vedno zvest*, vendar ne zajema celotnega pomena ameriške besedne zveze. *Semper fi* marincem služi tudi kot pozdrav, obenem pa izraža večno pripadnost mornarici. Vprašanje je, ali je v tem primeru dobesedni prevod *vedno zvest* kulturno ustrezen, saj ga slovenska vojska ne uporablja. Mogoče je bolje, da obdržimo originalni moto *semper fi*. Ciljni publiko tako posredujemo nove informacije, ki pa jih lahko tudi razložimo. Opazimo lahko, da se v podnapisih izraz zelo redko uporablja, saj se prevajalci odločajo za izpust.

Posebna enota ameriške mornarice se imenuje SEAL, izučena pa je tudi za akcije na kopnem in v zraku. V slovenskih medijih najdemo več možnih prevajalskih ustreznic kot npr. razširitev *posebna enota ameriške mornarice SEAL*, razširitev z dobesednim prevodom *posebna enota ameriške mornarice SEAL (Tjulnji)*, dobesedni prevod *Tjulnji* ter *pripadniki posebne enote ameriške mornarice Tjulnji*, ki pa je kombinacija dobesednega prevoda in opisnega prevoda. Zanimivi so rezultati korpusa FidaPLUS, ki kažejo, da sta izraza *Tjulnji*³ in *SEAL* približno enako pogosta, slednji pa naj bi se uporabljal več. Res pa je, da Američanom beseda *SEAL* vzbudi spoštovanje, saj gre za visoko kvalificirano posebno enoto, medtem ko se spoštovanje ciljne javnosti pri uporabi prevodne ustreznice *Tjulnji* verjetno izgubi.

Grafikon 1: Primerjava zadetkov v korpusu FidaPLUS

Izrazi *marinec* (*marine*), *nekdanji marinec* (*former marine*) in *upokojeni marinec* (*retired marine*) imajo v ameriški mornarici specifične pomena, ki se v slovenskih dobesednih prevodih izgubijo, saj ne vzbudijo enakih asociacij. *Marinec* je tako trenutni kot nekdanji pripadnik mornarice. Gre za naziv, ki ga marinci, ko ga pridobijo, ne morejo več izgubiti. *Nekdanji marinec* je tisti, ki so ga častno odpustili, *upokojen marinec* pa je tisti, ki je odslužil 20 let v vojski. V slovenščini dodatnih pomenov ne zaznamo.

NCIS, originalni naslov serije *Preiskovalci na delu*, je kratica za *Naval Criminal Investigative Service*. V slovenščini organizacija *NCIS* še nima ustaljene prevodne ustreznice. Dobesednega prevoda ni, največkrat pa se pojavljajo razširitve kot npr. mornariška preiskovalna služba *NCIS* ali mornariška enota za preiskavo zločinov *NCIS*.

Besedna zveza *agent afloat* pomeni preiskovalca agencije *NCIS* s službenim mestom na letalonosilki. V slovenščini ni prevodne ustreznice. V podnapisih serije *Preiskovalci na delu*

¹ V seriji agenti mornariške preiskovalne službe *NCIS* preiskujejo zločine znotraj mornarice.

² Korpus *FidaPLUS* je referenčni korpus, ki prikazuje jezik vsakdanje rabe.

³ V korpusu *FidaPLUS* smo preverili le relevantne zadetke.

se je pojavil prevod *agent na krovu*, ki pa ga ne najdemo na internetu ali v korpusu FidaPLUS.

SecNav je kratica za *The Secretary of the Navy*. *SecNav* je organ, ki je podrejen ministrstvu za obrambo, a nadzira vse dejavnosti mornarice. V slovenščini še ni uveljavljenega oziroma ustaljenega prevoda, vendar lahko najdemo prevode *ameriška vojna mornarica*, ki izraz posplošuje, *sekretar za mornarico* in *sekretar mornarice*. V podnapisih serije Preiskovalci na delu včasih kar obdržijo kratico, ki je ne razložijo. Čeprav je število besed in znakov pri podnapisih omejeno, kratice, ki je večina gledalcev ne pozna, ne bi smeli obdržati. V nekaterih primerih je boljše, da izraz izpustimo ali pa ga posplošimo.

Spook je izraz za pripadnika obveščevalne službe mornarice. Dobeseden prevod besede je duh, prikazen, strah, strašilo ali fantom (Grad, 1999). V Velikem angleško-slovenskem slovarju lahko najdemo prevod *artilerijski opazovalec*, uporabljajo pa se tudi izrazi *vohun* in *izvidnik*. Angleški izraz *spook* vzbudi asociacijo na nevidnega, duhu podobnega opazovalca, ki zbira informacije in preži na sovražnike. V slovenščini izraza artilerijski opazovalec in izvidnik nimata enakega učinka.

AMERIŠKI IZRAZ	MOŽNI PREVOD
zulu time	GMT greenwiški čas
Gitmo	Guantanamo Gitmo
gunny	štabni vodnik
semper fi	vedno zvest
SEAL	posebna enota ameriške mornarice SEAL posebna enota ameriške mornarice SEAL (Tjulnji) Tjulnji pripadniki posebne enote ameriške mornarice Tjulnji
marine	marinec
former marine	nekdanji marinec
retired marine	upokojeni marinec
NCIS	mornariška preiskovalna služba NCIS mornariška enota za preiskavo zločinov NCIS
agent afloat	agent na krovu
SecNav	ameriška vojna mornarica sekretar za mornarico sekretar mornarice
spook	artilerijski opazovalec vohun

izvidnik

Tabela 1: Tabela žargonskih izrazov ameriške mornarice in njihovi možni prevodi

6. Zaključek

V zadnjem času so se tudi v Sloveniji pojavile ameriške serije, kot je npr. NCIS, ki gledalcem poskušajo boljše predstaviti strukturo, kulturo in jezik ameriške mornarice. Prevajalci so se tako znašli pred velikim izzivom, saj morajo ciljni javnosti razložiti stvari, ki so za ameriško javnost samoumevne, pri tem pa se velikokrat soočajo s pomanjkanjem gradiva, saj v slovenščini žargonsko izrazje mornarice ni tako razvito.

Tema, ki smo jo v tem članku predstavili, je zelo obširna. Obravnavanih je bilo premalo besedil in gradiva, da bi lahko ugotovitve posplošili. Vendar smo predstavili temeljne težave, s katerimi se srečujejo prevajalci pri prevajanju kulturno specifičnih izrazov in žargona. Ugotovili smo, da včasih prevajalec s prevodno ustreznico ciljnemu bralcu ne more posredovati enakega pomena kot ga ima izraz v izhodiščnem besedilu. Prevajalec se mora truditi, da ciljni javnosti posreduje ustrezen prevod kulturno specifičnega izraza, pri tem pa mora paziti na smiselnost in razumljivost prevoda. Ugotovili smo tudi, da ameriške žargonske izraze mornarice prevajalci velikokrat prevedejo dobesedno (marinec, nekdanji marinec, upokojeni marinec, Tjulnji), jih razširijo (mornariška preiskovalna služba NCIS, pripadniki posebne enote mornarice SEAL), opišejo (pripadniki posebne enote ameriške mornarice Tjulnji) ali pa izpustijo (*semper fi*). Pri tem se pogosto izgubijo konotacije besed, v slovenščini pa originalni pomeni izrazov niso razvidni (*gunny*, *Gitmo*, *semper fi*).

7. Viri in literatura

- Grad, Anton, Ružena Škerlj in Nada Vitorovic, 1999: *Veliki angleško-slovenski slovar*. Elektronska izdaja. Ljubljana: DZS.
- Grant, R. G., 2008: *Battle at Sea*. London: Dorling Kindersley Limited.
- Korošec, Tomo, Marjan Fekonja, Alojz Jehart, Franc Pečelin, Miroslav Ulčar, Anton Zabkar, Zoran Dernovšek (ur.), 2008: *Vojaski slovar*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo.
- Korpus slovenskega jezika FidaPLUS: <http://www.fidaplus.net/> (2. 12. 2009).
- Kovačič, Irena, 1991: Jezikovne zvrsti in podnaslovno prevajanje. Berger, Aleš, Jaroslav Skrušný, Irena Trenc-Frelih (ur.): *15. prevajalski zbornik*. Ljubljana: Društvo slovenskih knjižnih prevajalcev. 20–27.
- Prikrič, Boris, 1980: *Tri tisoč let pomorskega vojskovanja*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika*, 1997. Elektronska izdaja. Ljubljana: DZS, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Amebis.
- Švajncar, Janez J., 1992: *Vojna in vojska zgodovina Slovencev*. Ljubljana: Prešernova družba.
- Toporišič, Jože, 2008: *Stilnost in vrstnost*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU (Zbirka Linguistica et philologica).
- Uradna spletna stran ameriške mornarice: <http://www.navy.mil/swf/index.asp> (2. 12. 2009).
- Uradna spletna stran Slovenske vojske: <http://www.slovenskavojska.si/> (3. 12. 2009).
- Vermeer, Hans J., 1996: *A skopos theory of translation*. Heidelberg: TEXTconTEXT.